

МУРЗАНОВСЬКА АЛІНА ВЛАДИСЛАВІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук

ЕВРИСТИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Зміна уявлень про зміст і роль сучасної юриспруденції, як зазначає Ю.М. Оборотов, багато в чому визначається розвитком її центральної ланки, якою виступає загальнотеоретична юриспруденція, яка стверджує сучасну методологію дослідження, виводить на зміни в категоріальному апараті юриспруденції [докладніше: 1, с. 3-7]. Крім того, загальнотеоретична юриспруденція постійно поповнює свій категоріальний апарат та інструментарій, саме вона використовує принципи юридизації для включення в свою дослідницьку сферу досягнень з інших сфер людського знання, наприклад, антропології, герменевтики, синергетики і т.п. і, таким чином, вона є не тільки не тільки дослідницькою сферою, а й сферою закріплення і подальшого затвердження юридизованих положень у всій системі юридичної науки (юриспруденції) [там само], що знаходить своє відображення і на галузевому рівні.

Загальновідомо, що вчення про евристичні методи вперше було розроблено і введено Сократом. Сьогодні існує самостійна наука – евристико, суттю якої є психологія творчого мислення, що й визначає основні евристичні принципи та методи наукових досліджень. Разом з тим вбачається, що такі методи наукового пізнання використовуються та мають застосовуватись як в правових дослідженнях загальнотеоретичного спрямування, так і в дослідженнях права на галузевому рівні [див., наприклад: 2, 3] – і кримінального процесуального права, зокрема.

Як зазначають О.Г. Данилян та О.П. Дзьобань, міжгалузевий фонд евристичних прийомів налічує близько 200 перевірених світовим досвідом рекомендацій щодо вдосконалення відомих або синтезу нових проектних рішень. Використання цих методів і прийомів допомагає вирішувати різні проблемні завдання, що виникають у науковій діяльності [4, с. 284].

На сьогодні в літературі існує не тільки різне розуміння сутності та поняття евристичних методів, а й визначення їх системи. Так, евристичні методи розглядаються: як логічні прийоми та методичні правила наукового дослідження і винахідницької творчості, які здатні призводити до мети в умовах неповноти вихідної інформації та відсутності чіткої програми управління процесом вирішення завдання [5]; як сукупність правил, прийомів, способів, спрощень, що використовує дослідник при розв'язанні певного завдання на основі узагальнення свого власного досвіду [6]; і, головне, в юридичній науці – як система принципів і правил, які задають найбільш імовірнісні стратегії і тактики діяльності дослідника чи групи дослідників, стимулюючи їх

інтуїтивне мислення у процесі генерування та вирішення нових ідей і на цій основі істотно підвищують ефективність вирішення певного класу дослідницьких завдань [4, с. 283]; або як креативний спосіб отримання інформації, та спосіб пошуку, виявлення, обробки та впорядкування системи закономірностей, механізмів, елементів, ознак, властивостей, характеристик об'єктів досудового розслідування для створення ідей, припущень стосовно сутності злочину або окремих обставин події, яка має ознаки злочину [3, с. 171].

До системи евристичних методів відносять: метод інтуїції, метод евристичних питань, метод багатовимірних матриць, метод вільних асоціацій, метод інверсії, метод уявного (мислительного) експерименту, метод мозкового штурму, метод експертних оцінок [4, с. 284-288]; мозковий штурм, синектику; колективний пошук оригінальної ідеї, евристичні питання, багатовимірні матриці, інверсію, організовані стратегії [3, с. 171].

І тут слід підкреслити, що як би не була визначена така система евристичних методів, вона залишається відкритою, а отже – може бути змінена шляхом доповнення її новими евристичними методами, після того, як відбудеться їх юридизація.

В правовій літературі також виділяють певні етапи процесу вирішення завдань за допомогою евристичних методів [4, с. 284], до яких віднесено: постановка творчого завдання; вибір відповідних прийомів на основі аналізу недоліків і дефектів прототипу (прототип – найбільш близький за технічною сутністю (за змістом) і за ефектом, що досягається, аналог передбачуваного результату і протиріч його розвитку; перетворення прототипу за допомогою вибраних прийомів і формування кількох нових рішень; аналіз нових рішень щодо їх практичної здійсненності і ступеня ефективності використання.

Можна погодитись з думкою, що евристичні методи не гарантують вирішення складних завдань у кримінальному провадженні, однак без них процес прийняття процесуальних рішень буде утрудненим або іноді й зовсім неможливим [3, с. 171], але тут мова йде про пізнання безпосередньо у кримінальному процесі, тоді як евристичні методи мають застосовуватись і як методи наукових досліджень проблем кримінального процесуального права, тобто як складові методології кримінально-процесуальної науки.

Тут важливо звернути увагу на те, що було підкреслено в літературі [4, с. 284], що найбільший ефект застосування евристичних методів досягається тоді, коли ці методи спрямовані на відкриття нових причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей, загальних ознак вирішення цілого класу наукових завдань, в основі яких лежать ще не відомі суб'єкту відносини між певними компонентами досліджуваних конкретних ситуацій.

Таким чином, застосування системи евристичних методів в науковому пізнанні питань кримінального процесуального права також дозволить, як це визначено для правових досліджень в цілому [4, с. 284], забезпечити виявлення, обробку й упорядкування системи закономір-

ностей, механізмів і отримання нового завдання та цілеспрямованих способів діяльності. Таке забезпечення уможливорюється на основі узагальнення колишнього досвіду та випереджуючого відображення моделей майбутнього з метою вирішення поставленого наукового завдання найбільш ефективно.

На жаль, в наукових дослідженнях кримінального процесу практично не згадується про такі методи дослідження, а йдеться здебільшого про визначення евристичних можливостей окремих методів, що є доволі доречним, проте, методологія кримінально-процесуальної науки має бути доповнена також визначенням та застосуванням саме системи евристичних методів наукового пізнання кримінального процесуального права.

Список використаної літератури:

1. Оборотов Ю.М. Передмова: формування синтагми загальнотеоретичної юриспруденції. В кн.: Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2019. – 420 с.
2. Дзебань А.П. Общеметодологические и эвристические аспекты современных цивилистических исследований / А.П. Дзебань В.Л. Яроцкий // Методология исследования проблем цивилистики: сб. ст. посвящ. памяти А.А. Пушкина / под. ред. Ю.М. Жорнокуя и С.А. Слипченко. – Харьков : Право, 2017. – С. 176-205.
3. Користін О., Цільмак О. Евристичні методи побудови та перевірки криміналістичних версій // Публічне право. – 2015. – № 3 (19). – С. 170-179.
4. Данилян О.Г. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О.Г. Данилян, О.П. Дзебань. – Харків : Право, 2017. – 448 с.
5. Евристичні методи. URL: <http://it.словник.укр/index.php/>
6. Суть евристичних методів пізнання та їх роль в економічних дослідженнях. URL: <http://library.if.ua/book/25/1769>

Ключові слова: наукове пізнання, методологія, система методів, метод, евристичний метод.

Ключевые слова: научное познание, методология, система методов, метод, эвристический метод.

Key words: scientific knowledge, methodology, system of methods, method, heurism.